

SOSIAALIPOLITIikkaA SUURESSA YKSIKÖSSÄ

Anneli Anttonen: *YTT, professori, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto*
anneli.anttonen@uta.fi

Janus vol. 20 (4) 2012, 357–360

Sosiaalipolitiikan oppiaineen asema ja identiteetti keskusteluttaa aika ajoin opiskelijoita, opettajia ja tutkijoita, paljon vähemmän päättäjiä ja suurta yleisöä. Tämä on ymmärrettävää, sillä akateemisten oppiaineiden piirissä työskentelee lopulta aika pieni määrä ihmisiä. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan kaltaisten melko käytännönläheisten akateemisten oppiaineiden ja -alojen vaikuttavuus on kuitenkin yhteiskunnassa suuri. Tutkijat tuovat julkiseen keskusteluun kysymyksiä, käsitteitä ja ajatuksia, joista muut tahot keskustelevat usein vuosia myöhemmin tai eivät lainkaan. Itselle läheisin esimerkki on hoivan käsite ja maailma, minkä tutkijat toivat akateemiseen ja myös yhteiskunnalliseen keskusteluun 1980-luvun alkupuolella. Tänä päivänä hoivaa käytetään jopa yritysten nimissä.

On tärkeää aika ajoin miettiä sosiaalipolitiikan oppiaineen asemaa, identiteettiä ja tulevaisuutta. Näistä kysymyksistä keskustelimme kesän kynnyksellä 2012 ja sitä ennen vuonna 2006 Helsingin yliopistossa järjestetyissä sosiaalipolitiikan tulevaisuutta käsittelevissä seminaareissa. Yllättävän moni asia on muuttunut kuudessa vuodessa. Itse pohdin vuoden 2006 seminaarissa sosiaalipolitiikan suhdetta sosiaalityöhön, sillä sosiaalipolitiikka oli tuolloin Tampereella irtautumassa sosiaalityöstä. Käsitteelin puheessani myös nimeämisen politiikkaa eli kysymystä siitä, olisiko yhteiskuntapolitiikka parempi

oppiaineen nimi kuin sosiaalipolitiikka. Tätä kirjoittaessani sosiaalipolitiikkaa opiskellaan Tampereen yliopistossa osana sosiaalitieteiden tutkinto-ohjelmaa. Oppiaineen nimi on edelleen sosiaalipolitiikka eikä nimeämisestä ole viime aikoina edes ehditty käydä keskustelua.

Sosiaalipolitiikan oppiaineen asema on toinen kuin kuusi vuotta sitten tai yli 30 vuotta sitten, jolloin aloitin yliopistotyöni yhteiskuntapolitiikan assistenttina Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksella. 1980-luvun puolivälissä siirryin Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitokselle, jonka nimi muutettiin 1990-luvulla sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitokseksi. Vuonna 2009 sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tiet erosivat. Yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan perustettiin uusi sosiaalitutkimuksen laitos, johon liittyivät naistutkimuksen, sosiaaliantropologian, sosiaalipsykologian, sosiaalipolitiikan ja sosiologian oppiaineet. Tämän laitoksen elinikä oli kovin lyhyt, sillä jo vuoden 2010 alusta sosiaalipolitiikka ja sosiaalitutkimus ovat olleet osa yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikköä eli YKY:ä.

Sosiaalitutkimuksen laitoksen perustamisen yhteydessä vahvistunut sosiaalitieteiden rypäs on onneksi vielä olemassa ja vuonna 2010 siihen sisällytettiin myös musiikintutkimus. Vuoden 2012 syksyllä ensimmäiset opiskelijat aloittivat opiske-

lunsa sosiaalityteen tutkinto-ohjelmassa eikä heitä enää valittu oppiaineisiin. Opiskelijat valitsevat oman opintosuuntansa kuudesta oppiaineesta toisen opiskeluvuoden keväällä. Ensimmäisen ker- ran nämä valinnat tehdään keväällä 2014, joten emme vielä tiedä, miten sosiaali- politiikan käy. YKY:yn kuuluvat myös filosofian, historian, logopedian, psyko- logian ja sosiaalityön tutkinto-ohjelmat.

Olen työskennellyt Tampereen yliopis- tossa sosiaalipolitiikan, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön sekä sosiaalitutkimuksen laitoksella ja nyt tuoreessa yhteiskun- ta- ja kulttuuritieteiden yksikössä. Viides sosiaalipolitiikan alan yhteisö oli yhteis- kuntapolitiikan laitos Jyväskylässä, tosin sitäkään ei enää ole olemassa. Voimme siis olettaa, että YKY ei ole viimeinen organisatorinen yksikkö, johon sosiaali- politiikka sijoittuu. En kuitenkaan ryhdy ennustamaan tulevaisuutta ja toivon, että edessä olisi institutionaalisen vakauden aika. Tämä toivomus ei perustu siihen, että pitäisin uutta suuryksikköä onnis- tuneena ratkaisuna. Kyse on puhtaasti käytännöllisestä välttämättömyydestä. Jokainen muutos nielee kohtuuttomas- ti aikaa ja voimavaroja, jotka ovat poissa niin opetuksesta kuin tutkimuksestakin.

Sosiaalitutkimuksen laitosta perustimme muutama vuosi sitten aivan poikkeuk- sellisen optimismin siivittämänä, samaa myönteisyyttä ei ole liittynyt nykyisen suuryksikön perustamiseen. Sosiaalitut- kimuksen laitoksen perustaminen oli opettajien hanke. YKY perustettiin hal- linnon aloitteesta ja ehdoilla. Pari vuotta suuryksikössä on opettanut ainakin sen, että yliopistotyötä pitäisi tehdä luovissa ja itseohjautuvissa ryhmissä. Rationali- sointi ja virtaviivaistaminen murentavat yliopistotyön mieltä ja sitoutuneisuutta.

Esimerkiksi omassa yksikössäni jokai- nen opettaja opettaa nyt saman luok- kahuonetuntimäärän. Ihan sama, miten paljon yksittäisellä opettajalla on hank- keita johdettavanaan, jatko-opiskelijoita ohjattavanaan, kansainvälisiä tehtäviä vastuullaan tai millainen on hänen ase- mansa tutkijana. Tällainen standardointi toimisi, jos hyvät ja ahkerat työntekijät saisivat ”sihteerin” hoitamaan valtavaa työmäärää. Suunta taitaa kuitenkin olla toinen: vähäinenkin tukipalvelu haihtuu ilmaan ja suuri osa ajasta kuluu tehtäviin, joita voisi hoitaa vähemmälläkin koulu- tuksella. Luovan yliopistotyön edellytyk- set ovat entisestään heikentyneet. Nämä muutokset kohdistuvat kuitenkin melko tasapuolisesti kaikkiin oppiaineisiin.

Oli sitten kyse oppiaineen tai opettajan asemasta ja identiteetistä niin muutosten tulisi lähteä liikkeelle meistä työn- tekijöistä eikä hallinnon tarpeista. Näin pitkälti tapahtui aikaisemmin. Ei ku- kaan käskenyt vaihtaa sosiaalipolitiikan laitoksen nimeä sosiaalipolitiikan ja so- siaalityön laitokseksi: ehdotus tuli opet- tajakunnalta ja vastasi muuttunutta ti- lannetta. Sama koski sosiaalitutkimuksen laitoksen perustamista. Sosiaalipolitiikka siirtyi uuteen laitokseen, koska yhteis- työ sosiaalityön kanssa kutistui mini- miin eikä sosiaalipolitiikan kannattanut tuottaa kaikkia opintojaksoja itse. Oli järkevää liittyä muihin sosiaalityteen ai- neisiin. Viimeinen muutos eli yksiköiden perustaminen ei lähtenyt liikkeelle meis- tä opettajista. Vastikäänhän oli luotu uusi laitos, jossa oli hyvä henki ja suuri määrä innostusta. Valitettavasti samaan aikaan tulosityksiköiden määrää haluttiin yliopis- tossa radikaalisti vähentää, samoin opet- tajien ja etenkin professoreiden valtaa ja autonomiaa. Viimeisen organisaatio- muutoksen yksi tärkeä tavoite on osoit-

taa yliopistojen uudelle hallintaeliitille, että yliopistot ovat dynaamisia yrityksenkaltaisia organisaatiota, joita voidaan nopeasti ja notkeasti muokata yhdenlaisesta toisenlaiseen muotoon. Ehkä pääsemme vielä todistamaan tilaaja-tuottaja-mallin tulon yliopistoon: ostetaan opetusta ja tutkimusta kilpailuttamalla ja pilkkomalla jokainen toiminta mitattavaksi ja hinnoiteltavaksi suureksi. Yksi etu tästä voisi olla: monen opettajan työstä tipah-taisi suuri määrä tehtäviä pois, sillä eihän mikään rationaalinen toimija suostuisi tekemään palkatonta työtä. Läpinäky-vyyden lisääminen on tärkeä asia. Yhtä lailla tärkeää on arvioida tehtyjen muu-tosten vaikutuksia. Mikä tahansa yksikkö toimii hyvin, jos työntekijät kokevat, että heidän työtään arvostetaan. Seuraava re-formi voisi keskittyä parantamaan ope-tus- ja tutkimustyön edellytyksiä.

Monien muutosten jälkeen olen nyt töissä isossa yksikössä, missä puolitoista vuotta on kulunut kokouksissa. Kokous-ten ja byrokratian määrä on lisääntynyt samaan aikaan kun työntekijöiden au-tonomia on kaventunut. Sosiaalipolitiikan oppiaineen kannalta tilanne on tosin jokseenkin sama kuin ennen suuryksi-köiden perustamista. Sosiaalitutkimuk-sen oppiainerypäs luotiin ennen YKY:ä. Emme edes tiedä vielä, mitä sosiaalitie-teiden aikaisempaa tiiviimmistä yhteis-työtä seuraa: toivottavasti paljon hyviä asioita. Ehkä kaikkein suurin ero aikai-sempaan on siinä, että opiskelijat tulevat opiskelemaan sosiaalitieteen tutkinto-ohjelmaan ja valitsevat toisen opiske-luvuoden keväänä ”pääaineen”. Emme tosin tiedä, kuinka moni syksyllä 2012 aloittaneista tulee valitsemaan sosiaali-politiikan. Emme myöskään tiedä, miten hyvin oppiainekohtaiset opintojaksot ja laajempi sosiaalitieteellinen opetusaines

muodostavat yhdessä järkevän kokonai-suuden.

Yksi huolenaihe uudessa systeemissä on pirstoutuminen. Sosiaalitutkimuk-sen kandidaatin tutkinto-ohjelmassa on yhteisiä ja oppiainekohtaisia perus- ja aineopintoja sekä valinnaisia opintoja suunnilleen saman verran (noin 75 opin-topistettä). Sosiaalitieteiden alojen lisäk-si opiskelija voi opiskella teemoja, joita valitaan sivuaineen tavoin. Näitä ovat esimerkiksi työelämän tutkimus, per-he ja elämäntutkimus, transnationaalisuus sekä kansalaisuus, politiikka ja hallin-ta. Jäämme kiinnostuksella odottamaan, muodostavatko kaikille yhteiset opinnot, sosiaalitieteiden aloja koskevat opin-not sekä teemat järkevän pedagogisen ja tutkimustaitojen oppimisen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Maisteri-opinnoissa on tarjolla kuusi ”perinteis-tä” vaihtoehtoa eli opiskelijat opiskelevat oppiaineittain, joskin kaikki valmistuvat sosiaalitutkimuksen tutkinto-ohjelmas-ta. Sosiaalitutkimuksen alaan sijoittuvat myös syksyllä 2013 käynnistyvä työn- ja hyvinvoinnin maisteriohjelma sekä englanninkielinen COSOPO-maiste-riohjelma. Tutkintotodistuksissa tullaan mainitsemaan opintosuunta (esimerkiksi sosiaalipolitiikka tai sosiologia). Oppiai-neen statuksen kannalta tilanne ei näin ollen välttämättä heikkene.

Lähes kaikissa yliopistoissa on teh-ty vastaavia yhdistämis- tai erotteluja. Tampere ei kulje omaa poikkeuksellista tietään eikä oppiaineen asema tai iden-titeetti ole sen heikempi kuin muiden-kaan sosiaalitieteen oppiaineiden. Mutta tulevaisuus voi tuoda tullessaan joitakin yllätyksiä. On selvää, että uusissa yksi-köissä avoimeksi tulevia tehtäviä tullaan täyttämään aikaisemmasta poikkeavalla

tavalla: resurssit käytetään yhteiseen tai oppiaineen tarpeeseen. Tällä tavoin oppiaineiden identiteetti saattaa heikentyä. Oppiaineen statusta voi myös heikentää opiskelijoiden valintojen suuntautuminen. Jossain määrin vaikeaksi muodostuu myös kansainvälinen yhteistyö, sillä muualla maailmassa on edelleen oppiaineita. Myös sivuaineopinnot ovat muuttaneet aika radikaalisti luonnettaan.

Itse valmistuin aikanaan Jyväskylän yliopistosta oppi- ja osin sivuaineettomasta koulutusohjelmasta, jossa pääaineeni oli aluksi sosiaalipolitiikan ja sosiologian luova hybridi ja sivuaineopinnot oli korvattu lukemattomilla yleissivistävillä kursseilla, jotka käsitelivät niin ekologiaa, tilastotiedettä kuin julkishallintoakin. Muutaman vuoden kokeilun jälkeen palasimme ruotuun eli pää- ja sivuaineopiskeluun. Opiskelijat pitivät aikansa suurta FYTT-reformia pirstaleisena ja sekavana. Nämä karikot olisi hyvä välttää.

Onkin syytä tarkasti pohtia, millä tavoin viimeaikaiset muutokset vaikuttavat opetukseen ja oppimiseen sekä tutkimukseen. Samaan tapaan voidaan kysyä, miten uusi ja osin integroitu so-

siaalitieteiden opettamisen kehys vastaa sellaisiin valtaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin kuin liberalisaatioon tai ultramodernisoitumiseen. Viime vuosina taloudelliset kriisit ovat seuranneet toisiaan, epävakauden tila on vahvistunut ja sosiaalipolitiikan tuottamisen tavoissa on tapahtunut syvällisiä muutoksia. Voidaanko jossain määrin pirstaleisen ja aika nopeasti kootun tutkinto-ohjelman pohjalta ymmärtää syvällisiä talouden ja politiikan tai valtion ja kansalaisten suhteissa tapahtuvia siirtymiä ja muutoksia? Onko mahdollista, että lapsi heitetään menemään pesuveiden mukana? Yliopiston pitää kyetä kasvattamaan laaja-alaisia, kriittisiä ja luovia asiantuntijoita niin opetuksen, tutkimuksen, hallinnon kuin politiikankin palvelukseen. Uskoisin, että kuuden vuoden kuluttua olemme jonkin verran viisaampia ja tiedämme enemmän organisaatiouudistusten tuloksista. Seuraava sosiaalipolitiikan tilaa ja tulevaisuutta käsittelevä seminaari on vuorossa vuonna 2018. Toivon ja uskon, että sosiaalipolitiikka on tuolloin oppiaineena edelleen olemassa, sillä on oma autonomiansa ja tunnustettu tehtävänsä yliopistossa.